

HISTORISK TIDSKRIFT
(Sweden)

123:3 • 2003

Övervakning av offentliga kvinnor i Stockholm

Yvonne Svanström, *Policing Public Women. The Regulation of Prostitution in Stockholm 1812–1880*, Diss, Atlas Akademi, Stockholm 2000. 502 s.

När man på 1800-talet i en rad europeiska länder efter franskt mönster införde reglementering, det vill säga kontroll och övervakning av kvinnor som antogs sprida venerisk smitta, skapades vad som kan beskrivas som en ny form av prostitution. En ”modern” polis- och läkarövervakad gatuprostitution ersatte ett äldre och mer slutet bordellsystem. Gatuprostitutionen gjorde könshandeln synlig på ett nytt sätt, något som enligt den engelske historikern Randolph Trumbach kom att utmärka den moderna staden: ”This population of streetwalking prostitutes became the most distinctive aspect of the sexual lives of modern cities down to World War II.”¹

Även Stockholm var från mitten av 1800-talet en modern stad i den bemärkelsen att där fanns reglerad prostitution, vilket undersöks i Yvonne Svanströms avhandling *Policing Public Women. The Regulation of Prostitution in Stockholm 1812–1880*. Avhandlingens titel anger att det handlar om ”offentliga” kvinnor och om reglementering, men här finns mer än vad som framgår av titeln. Jag tänker i första hand på den kartläggning som Yvonne Svanström gör av hur de veneriska sjukdomarna bekämpades i Sverige i början av 1800-talet, innan det blev givet att koppla ihop smittspridning med prostitution. I avhandlingen finns också ny kunskap att hämta bland annat om Stockholms kurhus.

En av de stora förtjänsterna med Yvonne Svanströms avhandling är att hon studerar reglementeringen i ett samhälleligt perspektiv. När hon framhåller att systemet införs i en tid när medborgarskapet omförhandlas och när begrepp som offentligt och privat får ny innebörd – för att nämna bara ett par förändringar – lyfter hon samtidigt fram att reglementeringen också hade betydelse för kvinnors och mäns olika ställning som medborgare. Vad som hände var att man med reglementeringen skapade en social institution med stor betydelse både på strukturell och individuell nivå. Att vara en ”public man”, en allmän eller offentlig person, var på 1800-talet att vara en man med en uppgift och plats i samhället, medan det var något helt annat att vara en ”public woman”, en allmän eller offentlig kvinna. När man sätter orden bredvid varandra – offentlig man respektive offentlig kvinna – blir det tydligt att här finns ett problem. Medborgarskapet fick olika innebörd för kvinnor och män – det var inte könsneutralt.

1. Randolph Trumbach, *Sex and the Gender Revolution. Volume One. Heterosexuality and the Third Gender in Enlightenment London*, Chicago 1998, s 14.

Det samhällseliga perspektivet är som sagt viktigt; det handlar inte som så ofta i tidigare forskning om att i första hand undersöka en utsatt grupp kvinnor, vilket dock inte hindrar att författaren också undersöker kvinnorna på individnivå. Det handlar här snarare om att försöka förstå en process, en övergång från en svensk "Sonderweg" med kontroll av både kvinnor och män när det gällde spridning av veneriska sjukdomar, till ett "europeiskt mönster", där man försökte kontrollera spridning av veneriska sjukdomar genom att kontrollera *enbart* kvinnor. Det handlar också om en förändring i synen på smittspridning: från att se syfilis som en kontaktsmitta som kunde drabba envar – och inte nödvändigtvis spridd genom sexuell umgänge – till ett synsätt som innebar att smittan spreds företrädesvis av kvinnor vid sexuell umgänge. Det som skildras i avhandlingen är framväxten av ett offentligt kontrollsystem. Det började med kurhusets inrättande, fortsatte med kontroll av så kallade kaffehus samt försök med kommunala bordeller, och slutade med reglementeringen, det vill säga övervakning av kvinnor som misstänktes sprida venerisk smitta, i första hand prostituerade kvinnor.

Det är som sagt viktigt att inte se reglementeringen isolerad och Yvonne Svanström framhåller det paradoxala i att kontrollen av "offentliga" eller prostituerade kvinnor ökade i en tid, när kvinnors individuella rättigheter på andra områden vidgades, till exempel ifråga om myndighet och näringsfrihet. Det verkar, enligt Yvonne Svanström, till och med som om ökade civila rättigheter för kvinnor ledde till ett ökat behov av att kontrollera kvinnors sexualitet. Författaren tar år 1858 som exempel, då ogifta kvinnor kunde ansöka om att bli myndiga och "självbestämmande". Nästan samtidigt, året därpå, infördes reglementeringen i Stockholm, vilket definitivt innebar en inskränkning av kvinnors rörelsefrihet i det offentliga rummet. Reglementeringen kom på så sätt att indirekt beröra alla kvinnor – det handlade om kvinnors tillträde till offentligheten.

Här tangeras den teoretiska ramen för avhandlingen; en bärande tankegång är, att det borgerliga samhällets framväxt ledde till att det skapades en offentlig och en privat sfär med olika innebörd för kvinnor och män. Från statsvetaren Carole Pateman har Yvonne Svanström lånat teorin om "the sexual contract" – en tanke om att det i det klassiska, liberala/sociala kontraktet mellan staten och individen/medborgaren finns ett dolt könskontrakt, som (förenklat och åtminstone i teorin) ger alla män "rätt" att få tillgång till kvinnors kroppar. Det som blir viktigt för resonemanget i avhandlingen är det faktum att männen kunde röra sig både i den privata och i den offentliga sfären, medan kvinnorna antingen fanns i den privata sfären som ärbara hustrur och döttrar eller i den offentliga som prostituerade. Männen hade, enligt Pateman, genom könskontraktet "rätt" till sexualitet i båda sfärerna, antingen genom äktenskapskontraktet eller genom prostitutionskontraktet, männen garanterades med andra ord tillgång till kvinnors kroppar både privat och offentligt. Såsom författaren framhåller har Pateman kritiserats bland annat för att förstärka den klassiska hora–madonna-dikotomin. Det hin-

drar inte att Patemans tänkande om ett könskontrakt kan vara ett redskap för att förstå mäns förväntan på tillgång till kvinnors kroppar, enligt Yvonne Svanström. Reglementeringen kan mot den bakgrunden ses som ett tidstypiskt uttryck för vad som beskrevs som mäns behov av "public sexuality", det som kom att kallas "ett nödvändigt ont" eller prostitution. Det var också ämbetsmän i stadens eller statens tjänst som – i en tid när annat ordnades i samhället, vare sig det gällde stadens gatunät, vatten och avlopp, byggnader, vägar eller järnvägar – verkade för att en "ren" och väl organiserad könshandel skapades.

Syfte

Det första syftet med avhandlingen är att undersöka den process som ledde fram till införandet av reglementeringen i Stockholm. Merparten av forskningen har hittills ägnats åt att studera andra hälften av 1800-talet, då reglementering i olika form införts i flera västeuropeiska länder. Genom att studera tiden före systemets introduktion kan nya frågor ställas, framhåller Yvonne Svanström, särskilt när det gäller tidiga försök att bekämpa veneriska sjukdomar och synen på kvinnor, smitta och sexualitet. En viktig fråga för författaren är om svenska särdrag gjorde prostitutionsdiskursen annorlunda i Sverige än i andra länder. Bland svenska särdrag nämns den sena industrialiseringen och urbaniseringen, städernas litenhet, kyrkans starka makt och en sträng lagstiftning som förbjöd utomäktenskaplig, men inte föräktenskaplig, sexualitet.

Utgångspunkten är 1812 års kungliga cirkulär, där Kungl Maj:t räknade upp en rad ambulerande grupper som ansågs farliga vad gällde spridning av venerisk smitta och som därför skulle uppvisa sundhetsbevis eller friskintyg. Bland de uppräknade fanns både kvinnor och män och Yvonne Svanström framhåller det unika i att cirkuläret var könsneutralt när det gällde spridning av venerisk smitta. Speciellt för Sverige var också att vård för venerisk sjukdom tidigt var kostnadsfri. Frågan Yvonne Svanström ställer mot bakgrund av 1812 års cirkulär är om reglementeringen skall ses som en tämligen främmande och modern importprodukt, sent införd i det efterblivna Sverige? Frågor som följer är hur systemet upprätthölls i ett svenskt sammanhang, hur stadens styrande, polis och läkare före och efter införandet av reglementeringen talade om prostitution (diskursen) och hur övervakningen av de "allmänna" kvinnorna sköttes.

Tidigare forskning har visat att införandet av reglementeringen ledde till ett slags professionalisering av de prostituerade kvinnorna. Kvinnor som kanske tillfälligt försörjt sig genom prostitution tenderade att fastna i yrkesmässig prostitution när de blev registrerade hos polisen. De blev prostituerade. Det var med andra ord som om samhället i en tid när nya samhällseliga institutioner skapades också institutionaliserade prostitutionen, en offentlig sexualitet som kompletterade den privata som fanns i äktenskapsinstitutionen. Det som samtidigt skapades var en grupp kvinnor som blev stigmatiserade, en kategori av utanförstående "andra".

Därmed är jag inne på det andra syftet med avhandlingen, som är att diskutera innebörden av att kvinnor blev "allmänna", dels när det gäller i relation till det könkontrakt som Carole Pateman talar om, dels när det gäller synen på offentligt kontrollerad sexualitet. Det faktum att kvinnor faktiskt fanns i offentligheten som "allmänna" kvinnor leder till en uppsplätning också av den offentliga sfären i en rumslig dimension och vad som kanske kan kallas en politisk eller diskursiv dimension. I den nya borgerliga offentlighet som skapades på näringsställen i Stockholm, där män möttes som medborgare för att diskutera politik, fanns kvinnor närvarande i rummet men de hade ingen röst; de deltog inte i samtalet. Detta sätt att komplicera offentligheten görs med inspiration av feministisk kritik av Habermas. Yvonne Svanström framhåller att kvinnorna var paradoxalt synliga i det offentliga rummet men osynliga i den offentlighet där det politiska samtalet fördes.

Här finns också en klassdimension som komplicerar. I den borgerliga familjen och enligt det samhällseliga idealet fanns kvinnan i det privata, i familjen. Prostituerade kvinnor fanns i det offentliga rummet och de var oftast kvinnor ur arbetarklassen. Kvinnor som syntes i det offentligt kopplades således ihop med sexualitet – något som senare gjorde det svårt för kvinnor att agera politiskt. Det fick inte minst kvinnorna i Federationen erfara, när de på 1870- och 1880-talen arbetade för reglementeringens avskaffande, något som berörs i avhandlingens slut.

Den bild som i avhandlingen ges av statens roll som ett slags övervakare och ordnare av könshandeln är dubbelbottnad. Samtidigt som könshandeln sågs som ett nödvändigt ont skulle den vara osynlig för "vanliga" medborgare, särskilt för ärbara kvinnor. Den skulle vara kontrollerad, både medicinskt och rumsligt, men det var som om den rumsliga kontrollen med tiden blev den viktigaste; de inskrivna kvinnorna hade en rad ordningsregler att följa som alla gick ut på att de fick finnas men inte *synas*. Med tiden tycks inskrivning hos polisen ha betraktats som en garanti mot venerisk sjukdom – trots att man vid den här tiden faktiskt inte kunde bota syfilis – något som jakten på de "hemligt" eller dolt prostituerade visar. Frågan är som sagt om prostitution *blev* ett yrke i och med att det var tillåtet förutsatt att reglementet följdes? Kan man då tala om en professionalisering av kvinnorna och en institutionalisering av prostitutionen under undersökningsperioden? Vad som kan ses i diskussionen är att nya begrepp införs, särskilt när det gäller den kommersiella aspekten av könshandeln. Det som fokuseras i avhandlingen är dels diskursen eller talet om hur "man" – det vill säga företrädare för stadens styrelse och myndigheter, läkare med flera – skall bekämpa spridning av venerisk smitta, dels övervakningen av de inskrivna kvinnorna. Undersökningen omfattar perioden 1812–1880.

Omfattande källmaterial

Policing Public Women är en omfångsrik avhandling (hela 502 s), baserad på ett volymmässigt mycket stort och delvis svärbearbetat källmaterial. Till detta kommer att den internationella forskningen på området är mycket omfattande.

Yvonne Svanströms kunskap och överblick över fältet är imponerande. Avhandlingen kan sägas bestå av en hel rad delundersökningar, där olika metoder använts för att möjliggöra bearbetning av det omfattande källmaterialet. Ibland har totalundersökningar gjorts av vissa källor, så har samtliga, delvis överlappande, handlingar från Svenska Läkarsällskapet undersökts åren 1813–1919. Även kurhusets protokoll har gått igenom för hela undersökningsperioden. Samma metod kunde inte användas på det stora polisarkivet, varför bland annat diariet genomgicks för slumpmässigt utvalda år. När så var möjligt jämfördes de med prostitutionsbyråns dagböcker, som i sin tur undersöktes i sin helhet. När det gäller de inskrivna kvinnorna har ett par kohortstudier genomförts omfattande 220 respektive 102 individer. En övergripande ambition har varit att vaska fram *diskursen* (bland läkare, poliser, kommunala myndigheter) och sedan titta på *praktiken* – hur reglementeringen praktiserades när polisen mötte de inskrivna kvinnorna.

Det är med stor ambition avhandlingsförfattaren tagit sig an det ovanligt omfattande källmaterialet. Volymerna är många och stora och även om det finns svårhanterliga luckor i materialet är den svenska byråkratin i det här sammanhanget värd en hyllning. En extra elege bör Svanström ha för att hon hittat viktiga handlingar som tidigare forskare missat (s 203, not 525). Olika urvalsmetoder har använts för olika grupper av källor, vilka redovisas både inledningsvis och i ett särskilt appendix, och både kvantitativ och kvalitativ metod har använts vid bearbetningen av materialet. Det hindrar inte att det ibland känns som om författaren varit nära att drunkna i den stora materialmängden. Det långa tidsperspektivet förstärker det intrycket – sex av totalt elva kapitel omfattar hela undersökningsperioden 1810–1880 – liksom det faktum att studiens inriktning ändrats och nya materialgrupper tillkommit under arbetets gång. Kanske hade helheten vunnit på att några avsnitt kortats eller till och med tagits bort, även om jag förstår att den stora arbetsinsats som lagts ned på det i dubbel mening tunga källmaterialet varit ett effektivt hinder för att "kill your darlings".

Det man kan fundera över är om inte de olika sätten att undersöka källmaterialet, av författaren benämnt "cross-method" (s 30), till exempel metoden att välja ut vissa år där *allt* granskas ("cross-sections", s 35), bidragit till en läsning av frågeställningen. När polisdiarierna för år 1812, 1830 och 1853 undersöktes visade det sig att relativt sett färre män än kvinnor skickades till kontroll för venerisk smitta, när de gripits av polisen för olika förseelser. Med risk för att vara orättvis kan jag tycka att ett stort arbete lagts ned med förväntat resultat. Det intressanta är egentligen att undersökningen av diarierna visade att andelen för venerisk sjukdom inspekterade män *ökade* markant efter 1850. Möjligtvis gäller detta bara undersökningsåret 1853, vilket visar på urvalsmetodens inbyggda osäkerhet. Svanström antar att ökningen kan ha att göra med ändrad lösdriverilagstiftning. Hon framhåller dessutom att det relativt sett ändå var fler kvinnor som kontrollerades och att det endast var kvinnor som utsattes för återkommande kontroll. Resonemanget är rimligt men ett undersökningsår, 1853, utgör

ett tunt underlag och den intressanta frågan om det växte fram två parallella men könsolika system för smittbekämpning i Sverige och vad det i så fall innebar kan inte besvaras eftersom följande undersökningsår är 1869 respektive 1879.

Ett annat exempel på svårigheter som har att göra med källmaterialet och urvalsmetoderna finns i avhandlingens inledning. En kvinna vid namn Matilda Skog hade 1869 lämnat in ett brev med klagomål på polisens krav på att hon skulle inställa sig på Prostitutionsbyrån. Matilda Skog vägrade och menade att polisen agerade maktfullkomligt i egen sak. Yvonne Svanström trodde på kvinnans skrivelse, när hon fick en fråga om hennes öde vid disputationen (001215 där under-tecknad var fakultetsopponent): Matilda var nog oskyldigt anklagad. Men så var inte fallet; enligt en anteckning hos polisen från 1870 hade hon kringgått förbud att "hos sig inhysa" prostituerade kvinnor. Det hade hon gjort genom att skriva ett fejkat avtal med en kvinna, som uppgavs vara Matildas piga. Kvinnan var i själva verket prostituerad i Matildas cigarrhandel på Klarabergsgatan och hon betalade 2 Rd Banco per dag för att bo hos Matilda. Fallet Matilda illustrerar att det uppstår metodmässiga problem när man väljer att undersöka vissa årtal eller "slices of history": "all we get is a number of slices of history, and we cannot determine what happened in between those slices", som Svanström påpekar i inledningen (s 36).

Det faktum att avhandlingen är svåröverskådlig har också med dispositionen att göra. Kanske hade det till exempel varit bättre med en tematisk diskursanalys än en kronologisk. När det gäller diskursbegreppet, som definieras som något som "produces something else (an utterance, a concept, an effect), rather than something which exists in and of itself and which can be analysed in isolation" (s 31, Svanström, cit efter Sara Mills, not 77), är jag inte säker på att jag skulle kalla den analys som Svanström gör av "talet" bland företrädare för stadens styresmän, för polismyndigheten respektive för läkarkåren, för en regelrätt diskursanalys – det liknar mer en traditionell kartläggning av de argument som förs fram av olika aktörer. Debatten blir som sagt svåröverskådlig när den redovisas per talare/myndighet/aktör. Det är ibland svårt att urskilja de olika rösterna eftersom talrika upprepningar, korsreferenser och detaljerade förklaringar skymmer vad som sägs. En tematisk analys hade kanske bättre kunnat fånga olika nivåer i och förändring av diskursen.

Min invändning när det gäller frågan vad som är en diskurs hindrar inte att Svanström visar att det mot slutet av undersökningsperioden växt fram vad som kan beskrivas som en "prostitutionsdiskurs". Det jag kan sakna i avhandlingen är ett kritiskt förhållningssätt till diskursen. Trots att myndigheterna presenterade vad som såg ut som en bild av en kontrollerad prostitution var det en falsk bild. Det fanns trots en imponerande "besiktningssstatistik" ingen bot mot könsjukdomar – så vad var det man kontrollerade? Vad betyder det sett ur maktutövningssynpunkt att myndigheterna skapade en bild av sig själva som effektiva genom att kontrollera en viss grupp kvinnor? Är det förklaringen till att den rumsliga ordningen blev viktigare än den medicinska? Är det inte mycket troligt

att det i Stockholm, precis som i Göteborg, fanns prostitutionsformer som polisen inte hade insyn i (eller hade insyn i men lät bli att kontrollera, till exempel lyxig bordellverksamhet) – en fråga som Svanström märkligt nog inte alls tar upp. Så *vilken* prostitution var det man kontrollerade och i vems intresse? Kontrollen av kvinnorna beskrivs som en kontroll av "female sexuality", men är inte hela reglementeringssystemet ett försök till kontroll av manlig sexualitet – då avgränsad som en heterosexuell, utomäktenskaplig "frizon", i en tid när homosexualitet och masturbation hårt fördömdes?

Ett annat sätt att skapa en mer distanserad bild av reglementeringen skulle kunna vara att problematisera en del av de begrepp som används i avhandlingen. Det handlar om begrepp som ofta återkommer i texten, som "public sexuality", "female sexuality" och "women's sexuality", men som inte definieras av avhandlingsförfattaren; här är det inte en fördel att avhandlingen är skriven på engelska. Vad är "public sexuality"? Under reglementeringen är det rimligtvis könshandeln som avses – men handlar inte det om manlig offentlig sexualitet, om mäns "rätt" till kvinnors kroppar, för att koppla tillbaka till Carole Pateman? När det talas om "women's sexuality" är det också den offentliga prostitutionen som avses, ett spel där kvinnor ger speciella sexuella signaler för att få pengar. Det handlar knappast om uttryck för kvinnlig sexualitet, men det blir inte tydligt i texten. Talet om "women's sexuality" eller "female sexuality" skulle jag vilja se problematiserat som en del i en "prostitutionsdiskurs", som mer explicit handlar om mäns "rätt" till kvinnokroppar, om mäns sexualitet och om makt.

Randolph Trumbach, vars bok *Sex and the Gender Revolution* jag redan nämnt, tror jag skulle kunna ge redskap för en mer probleminriktad analys av "sexualiteterna", trots att han ingalunda gör en feministisk analys. *Vad* var det egentligen som kontrollerades i reglementeringssystemet – förutom kvinnorna? Handlar det, som Trumbach menar, om en förändrad manlighet, något som han ser som en förutsättning för reglementeringens införande i Europa? Det var inte längre stigmatiserande för män att gå till prostituerade, säger han. Tvärtom var det ett sätt för män att i en period när manligheten omformades bevisa heterosexualitet och normalitet (sodomi och masturbation var däremot inte tillåtet). Trumbach menar att en omformering av äktenskapet sker samtidigt. Kärleken spelade en ny roll, vilket framförallt berörde kvinnor i den dominerande borgar- och överklassen. Hans slutsats är *att manligheten omformades för att bibehålla den manliga dominansen gentemot kvinnorna*, en tanke som på ett intressant sätt skulle kunna kopplas ihop med Patemans kontraktsteori.

Från Patemans teoretiska ram kunde en av Trumbach inspirerad "delteori" om makt och kön med problematisering av manlighet, sexualitet och disciplinering ha givit Svanström redskap att ställa nya frågor om reglementeringen och de olika begrepp för sexualitet som nu blir olyckligt flytande i avhandlingen. Hur kan man förklara att könskontraktet blev sådant att männen inte bara fick "rätt" till sexualitet både privat och offentligt, utan att de också blev utan ansvar? De märkliga

villkoren illustreras i följande notering om en 17-årig kvinna (Nyman), som, blivit

antagen som Mätress "hos en major", hvilken dock, efter 2 års förlopp, led-
sen vid Nymans kärleksbetygelser, lemnade henne xx [svårtydd summa]
Rd Rmt med villkor hon ej vidare besvära honom.²

Det är ju inte säkert att denna historia, som återgivits av flickan, stämmer, men det är inte det jag är ute efter. Vad jag undrar över är hur könskontraktet kunde bli sådant det blev – att kvinnorna stod för smittan, för efterhängsenhet, för kärleksbetygelser och för skammen medan mannen stod för – ja, vadå?

En del av svaret på frågan om könskontraktets utformning finns implicit i avhandlingens sista avsnitt, som handlar om Prostitutionsbyrån i Stockholm 1859–1880. Här visas genom kohortstudien från 1859 att myndigheterna skapar den prostitution de vill ha. en "ren" i bemärkelsen smittfri och "skötsam" prostitution. Majoriteten, 64 procent, av kvinnorna i 1859 års kohort är inskrivna hos polisen 5–6 år. Dessutom finns en grupp om 12 procent som är inskrivna i medeltal 14 år. Gemensamt för dem alla är att de sällan är på kurhus. Mot den gruppen finns en grupp om 24 procent som betecknas som "disorderly", som inte följer inte regelverket och ofta är på kurhuset. Resultatet är anmärkningsvärt och överensstämmer med tidigare forskning; majoriteten av de inskrivna kvinnorna blir en slags skötsam "önskegrupp" ur polisens synpunkt. Det finns så att säga en grupp "rätt" prostituerade, som stannar rätt kort tid i reglementet, plus en grupp som också är "skötsam" men blir kvar längre tid, av Svanström benämnda "professionals" (s 386). Sen finns det en "fel" grupp, den oordnade ("disorderly"), som är på kurhus, som bryter mot reglementet, som missbrukar alkohol och förr eller senare straffar ut sig och skickas på allmänt arbete. Frågan hur gruppen "professionella" kunde hålla sig borta från kurhuset får fler tentativa svar av Svanström: preventivmedel (vars förekomst dock inte beläggs i avhandlingen), regelbundna kunder – det vill säga kvinnorna var "hålldamer" snarare än "allmänna" – eller, för det tredje, privat läkarbehandling.

Det är intressant att man skapar en grupp "välartade" prostituerade – en grupp som väl motsvarar den rådande prostitutionsdiskursen, den som säger att reglementering är ett effektivt sätt att hindra spridning av venerisk smitta. Frågan om vad reglementeringen egentligen kontrollerade kvarstår för min del. Det handlar på ytan förvisso om att skapa en illusion av att man hade kontroll över smittspridningen. Bakom diskursen finns en heterosexuell norm, en disciplinering och en makt- och könsordning som bör skalas av och undersökas ytterligare. Yvonne Svanströms avhandling ger en utmärkt grund för fortsatt forskning på ett viktigt område.

Gunnel Karlsson *

2. Stockholms stadsarkiv, prostitutionsbyrån, F III 1862 29/4 serie biografier.

* Fakultetsopponent